

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia XI (2013)

Rynek książki

Hanna Batorowska

Wybrane dokumenty archiwalne z lat 1842–1848 dotyczące powstania Księgarni Zagranicznej (Librairie étrangère) w Lipsku

Odtworzenie historii instytucji działającej w odległych czasach jest przedsięwzięciem bardzo trudnym i nie zawsze satysfakcjonującym badacza ze względu na nieistniejące archiwa, zniszczone kolekcje, niedostępne dokumenty, trudności w identyfikacji źródeł osobowych, brak faktów i dowodów pozwalających na formułowanie prawdopodobnych hipotez, brak szczęścia i intuicji w poszukiwaniu cennych źródeł informacji. Dostępne publikacje na temat jednej z oficyn wydawniczych działającej w XIX wieku w Saksonii, znanej pod nazwą Księgarnia Zagraniczna, które ukazały się przed 1992 r., tj. przed wydaniem książki pt. *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji*¹, zawierały informacje niejednokrotnie sprzeczne, fragmentaryczne, najczęściej powtarzające się i bardzo ogólnikowe. To samo dotyczyło osoby jej właściciela, którym bibliolodzy zainteresowani są ze względu na jego działalność wydawniczą i księgarską, muzykolodzy ze względu na jego talent muzyczny, wirtuozostwo w grze na gitarze, działalność kompozytorską, historycy ze względu na pełnienie funkcji adiutanta generała Józefa Zachariasza Bema podczas powstania listopadowego, działalność polityczną i proces o zdradę stanu, biografowie ze względu na burzliwe życie, wzloty, upadki, romanse, tajemnice, pomówienia, trudny charakter, tragedie życiowe.

Rekonstrukcja wydarzeń, które miały miejsce w Lipsku i Dreźnie w czasach Wielkiej Emigracji, a związane były z osobą Jana Nepomucena Bobrowicza, jego życiem osobistym, zawodowym i politycznym, wymagała nie tylko doskonałej znajomości epoki, zawartości publikacji poruszających badane zagadnienia, analizy dokumentów archiwalnych, umiejętności łączenia danych występujących w korespondencji i dokumentach życia społecznego, ale nade wszystko zastosowania metody dedukcyjnej w interpretacji zebranych faktów i detektywistycznej pasji w rozwiązywaniu zagadek z życia tego Polaka.

¹ H. Batorowska, *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji*, Kraków 1992.

Wędrówka śladami właściciela Księgarni Zagranicznej² doprowadziła mnie do Lipska i Drezna, gdzie szukałam miejsc, z którymi był on szczególnie związany. O ich istnieniu dowiedziałam się z zachowanych dokumentów archiwalnych zgromadzonych na Neustadt w Dreźnie w archiwum zarówno państwowym (Staatsarchiv Dresden na Archivstraße), jak i miejskim (Stadtarchiv Dresden na Marienallee). W pierwszej z wymienionych instytucji przechowywane są zespoły akt o nazwach *Polnische Emigranten*, *Politische Polizeianglegenheiten*, *Kreishauptmannschaft Leipzig*, *Landesjustizkollegium*, *Bundeszentralbehörde*. W drugiej instytucji uwagę moją zwróciły teki *Bürger und Gewerbeakte*, *Standesamt Nachrichten vom Jahre 1881*. Najważniejsze dokumenty dotyczące Księgarni Zagranicznej dostępne są jednak w Stadtarchiv Leipzig. Dzięki aktom włączonym do zespołów *Polizeiamt der Stadt Leipzig*, *Handlungsformen*, *Prokurren*, *Firmenbuch des Handelgerichts* ustalono nieznaną dotąd fakty związane z założeniem lipskiej Librairie étrangère. Wiele istotnych szczegółów, także dla działalności zawodowej Bobrowicza, zawierały księgi i akta parafialne. W tym celu przeglądnięto rękopisy zgromadzone w Katholisches Propsteipfarramt oraz Kirchenbuchamt des Thomaskirche w Lipsku, następnie w Verwaltung der katholischen Friedhöfe i Dompfarramt der Kathedrale w Dreźnie. Sprawdzono zawartość wszystkich ksiąg zatytułowanych *Taufregister*, *Taufbuch*, *Aufgebotsprotokolle*, *Traubuch*, *Registerbuch* i *Totenbuch*. Zapoznano się także z kartotekami kościołów wyznania luterańskiego i protestanckiego w królewskim mieście nad Elbą. Spodziewano się dotrzeć do istotnych dla tematu dokumentów przechowywanych w zbiorach Zentrales Staatsarchiv w Merseburgu, Staatsarchiv Leipzig, Musikbibliothek der Stadt Leipzig, Museum für Geschichte der Stadt Leipzig, Institut und Museum für Geschichte der Stadt Dresden, J. I. Kraszewski Museum Dresden, Museum der bildenden Künste Leipzig, Kupferstich-Kabinet Dresden, Deutsches Buch- und Schriftmuseum in Deutsche Bücherei Leipzig³.

Powrót do tematyki badawczej, którą zajmowałam się ćwierć wieku temu, związany był z obchodami 200. rocznicy urodzin Jana Nepomucena Bobrowicza. 14 maja 2005 roku wzięłam udział w 81. Ogólnopolskim Seminarium Naukowym na temat: *Jan Nepomucen Bobrowicz. Życie i twórczość. W 200. rocznicę urodzin*, zorganizowanym przez Katedrę Klawesynu i Instrumentów Dawnych Akademii Muzycznej w Krakowie. Przedstawiony przeze mnie referat pt.: *Życie i twórczość Jana Nepomucena Bobrowicza. Wspomnienie w 200. rocznicę urodzin* wywołał duże zainteresowanie w środowisku muzykologów z krakowskiej i warszawskiej Akademii Muzycznej. Uczestniczyłam w roku jubileuszu również w kilku koncertach gitarowych, w tym w Krakowskim Salonie im. J. N. Bobrowicza, na których prezentowano utwory XIX-wiecznego mistrza.

Zainteresowanie osobą Chopina gitary – najlepszego gitarzysty swojej epoki, jak nazywał Bobrowicza Franciszek Liszt, spowodowane było także pojawieniem się

² H. Batorowska, *Emigracyjnym szlakiem krakowskiego propagatora książki polskiej. Sprawozdanie z podróży*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Prace Bibliotekoznawcze V” 1990, z. 135, s. 319–328.

³ H. Batorowska, *Jan Nepomucen...*, op. cit., s. 7.

w Krakowie osoby Jana Oberbeka, muzyka, wirtuoza gitary klasycznej, byłego prezesa stowarzyszenia Sacro Art, który na organizowanych przez IINiB UP w Krakowie konferencjach naukowych *Kraków–Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku* wystąpił z referatami na temat *Wydawców utworów gitarowych Jana Nepomucena Bobrowicza* oraz *Pierwszych kompozycji Jana Nepomucena Bobrowicza (utwory bez numeru opusu)*, a także z recitalami utworów Jana Nepomucena Bobrowicza, organizując równocześnie wystawę wydań książek nakładowych z lipskiej oficyny Librairie étrangère⁴. Publikacje autorki, następnie Krzysztofa Komarnickiego z PWSM w Warszawie oraz działalność Jana Oberbeka sprawiły, że pod koniec XX wieku odkryto na nowo tę niezwykłą postać o duszy artystycznej, wielkim talencie muzycznym, patriotycznej postawie, zabiegającą na emigracji o zachowanie kultury narodowej, owianą legendą, tajemnicą, zapomnianą i niedocenioną przez jemu współczesnych⁵. Na popularyzację osoby Jana Nepomucena Bobrowicza wpłynęła w znacznym stopniu działalność krakowskiego Salonu Muzycznego⁶, którego twórcą był Jan Oberbek. Początki Salonu sięgają 1978 r. Oficjalne nadanie krakowskiemu salonowi imienia Bobrowicza odbyło się 6 maja 1989 r. podczas Dziesiątego Salonu, na którym wystąpił Pablo de la Cruz z Hiszpanii. Powstanie Salonu miało wspierać Narodowy Fundusz Rewaloryzacji Zabytków Krakowa. Powołując do życia Salon, chciano zainteresować goszczących w nim muzyków z całego świata osobą i dorobkiem twórczym Jana Nepomucena Bobrowicza oraz wyrobić mu tzw. dobre imię w tym środowisku. Twórca Salonu pełnił równocześnie funkcję gospodarza wszystkich odbywających się w nim koncertów. Każdy koncert poprzedzony jego wystąpieniem był okazją do zainteresowania publiczności osobą patrona Salonu.

⁴ J. Oberbek, *Wydawcy utworów gitarowych Jana Nepomucena Bobrowicza*, [w:] *Kraków–Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, red. H. Kosętko, Kraków 2005, s. 201–209; *Pierwsze kompozycje Jana Nepomucena Bobrowicza (utwory bez numeru opusu)*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia IV” 2006, z. 39, s. 139–142.

⁵ Postać J. N. Bobrowicza jako wydawcy i księgarza przybliżona została przez autorkę w pracy doktorskiej, a następnie w książce cytowanej na początku artykułu. Dorobek muzyczny opracowany został przez gitarzystę i doktora muzykologii warszawskiej PWSM dra Krzysztofa Komarnickiego, zob.: <http://www.orphee.com/bobrowiz.html>, K. Komarnicki, *Form-integrating Elements in the Variation Cycles by Jan Nepomucen Bobrowicz*. Ponadto pod redakcją Józefa Powroźnika ukazały się: *Utwory wybrane Jana Nepomucena Bobrowicza*, Kraków 1985, 62 s., *Dwa marsze*, [w:] *Polscy mistrzowie gitary. Grajmy na gitarze*, z. XI, Kraków 1984, wyd. 7, J. N. Bobrowicz – *Wielki polonez op. 24 na gitarę*, Kraków 1980, 14 s. Natomiast pamięć o wielkim muzyku od lat pielęgnuje krakowski gitarzysta Jan Oberbek, założyciel pierwszej w Polsce klasy lutni w krakowskiej PWSM.

⁶ H. Batorowska, *Krakowski Salon im. Jana Nepomucena Bobrowicza w 200 rocznicę [śmierci] polskiego wydawcy i księgarza emigracyjnego*, [w:] *Kraków–Lwów: książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, red. H. Kosętko, Kraków 2005, s. 181–200. W wydanym tekście nie dokonano zgłoszonej przez autora korekty (nie umieszczono jej też w erracie), która dotyczyć miała tego samego błędu w tytule artykułu i na stronach 375 i 381. Prawidłowy tytuł zgłoszony do monografii brzmiał: *Krakowski Salon im. Jana Nepomucena Bobrowicza w 200 rocznicę urodzin polskiego księgarza, wydawcy i wirtuoza gry na gitarze* i uzupełniony był unikatowym ekslibrisem Salonu Muzycznego im. J. N. Bobrowicza wykonanym przez Krzysztofa Kmiecica (ekslibris pochodził ze zbiorów Jana Oberbeka).

Publiczność dowiadywała się, że był on nie tylko wyśmienitym muzykiem, ale patriotą uwikłanym w sprawy polityczne epoki, humanistą i wydawcą książek polskich. Nigdy przedtem nie słyszeli o opracowanej przez niego 40-tomowej serii Biblioteka Kieszonkowa Klasyków Polskich czy 10-tomowej edycji *Herbarza polskiego* Kaspra Niesieckiego wydanych w firmie Breitkopf und Härtel lub ponad 300 tomach przygotowanych przez niego do druku w Librairie étrangère. Niektórym Salonom towarzyszyły wystawy książek wydawanych przez Jana Nepomucena Bobrowicza, a pochodzących z kolekcji prywatnej Jana Oberbeka⁷. Propagator twórczości XIX-wiecznego kompozytora i wirtuoza gitary wydał w 2006 r. książkę o *Chopinie gitarze*, której autorskie fragmenty dotyczą twórczości kompozytorskiej Bobrowicza, systematyki jego utworów muzycznych oraz ich wydań. Autor omówił transkrypcje polonezów, walców, arii operowych, zwracając szczególną uwagę na transkrypcje gitarowe utworów Fryderyka Chopina⁸.

Ponieważ wiele cennych materiałów źródłowych i naukowych ustaleń wciąż jeszcze nie zostało upowszechnionych, a dostępne są one wyłącznie w formie maszynopisu pracy doktorskiej przechowywanej w Archiwum Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie⁹, postanowiłam sukcesywnie zamieszczać w artykułach cenniejsze fakty pochodzące z przeszukiwanych przeze mnie w Niemczech zbiorów archiwalnych. Ponadto zostaną one zweryfikowane z opisami zdarzeń przywołanych w korespondencji księgarzy do oficyny Zawadzkich, w tym z listami Jana Nepomucena Bobrowicza pochodzącymi ze zbiorów Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie¹⁰. Na dokumenty te natrafiła pani dr Lidia Kowkiel z IINiB UP w Krakowie podczas kwerendy naukowej, którą prowadziła w ramach własnego tematu badawczego.

Lipsk zawsze odgrywał w dziejach drukarstwa i księgarstwa ważną rolę. Z ósrodkiem tym związanych było wiele nazwisk wydawców, księgarzy, sortymentystów,

⁷ H. Batorowska, *Krakowski Salon im. Jana Nepomucena Bobrowicza...*, op. cit. s. 191. W artykule zamieszczono wykaz koncertów zorganizowanych w ramach Salonu Muzycznego na podstawie wycinków prasowych, zachowanych afiszów, anonów, programów oraz rozmów przeprowadzonych z ich organizatorem. Artykuł uzupełniła przedstawiona na konferencji *Kraków–Lwów* prezentacja multimedialna obejmująca bogaty materiał ilustracyjny koncertów organizowanych w Salonie (137 slajdów). Cały tekst mojego artykułu, a nie tylko kalendarium koncertów, wykorzystany został w nierecenzowanej książce: J. Oberbek, *Jan Nepomucen Bobrowicz. Chopin gitarze*, Bielsko-Biała 2006, s. 134–158.

⁸ Publikacja Jana Oberbeka zawiera wiele powtórzeń odkryć naukowych, jakie przedstawiłam w książce *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji* (op. cit.) oraz większość materiału ilustracyjnego, który był wynikiem penetracji przeze mnie archiwów, muzeów i bibliotek niemieckich. Nigdzie też nie zamieszczono przypisów bibliograficznych do materiału, którego autorem nie był p. Jan Oberbek.

⁹ H. Batorowska, *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji*. Rozprawa doktorska przygotowana pod kierunkiem doc. dr. hab. Ryszarda Ergetowskiego. Kraków: Wyższa Szkoła Pedagogiczna 1988, [maszynopis], 500 ss., 3 nlb.

¹⁰ Lietuvos Valstybės Istorijos Archyvas; Zespół akt 1135 – Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Wilnie, opis 7 (dotyczy Zawadzkich), akt 481 (Listy księgarzy do Zawadzkich), karty 207–219v.

drukarzy itp. Jedni na stałe zapisali się w historii miasta, o innych nikt już dzisiaj nie pamięta. Zapewne nikomu nic nie mówią takie nazwiska, jak Philipp Paul von Kincel czy Johanne Christiane Cichorius. Byli oni formalnymi właścicielami oficyny nakładowo-sortymentowej, która po przejściu w ręce polskiego emigranta z Krakowa, Jana Nepomucena Bobrowicza, odegrała istotną rolę w rozwoju polskiego ruchu wydawniczego na obczyźnie. Firm ta pod nazwą Librairie étrangère – Polnische Verlags- und Commissions-Buchhandlung działała w Lipsku od 1842 r. Współpracownikiem jej, zarządcą, dyrektorem, a następnie właścicielem był Jan Nepomucen Bobrowicz.

Na podstawie informacji zawartych w *Allgemeines Adressbuch für den Deutschen Buchhandel den Antiquar-, Musikalien-, Kunst- und Landkarten-Handel und verwandte Geschäftszweige* można stwierdzić, że firma ta prowadziła swoją działalność w latach 1842–1868, ponieważ w następnych tomach tego wydawnictwa już nie występowała.

Założył ją 21 lutego 1842 r. radca dworu z Drezna – Philipp von Kincel. W różnych źródłach rękopiśmiennych znaleźć można odmienne formy tego nazwiska. W przechowywanych w Stadtarchiv Leipzig wielotomowych księgach *Firmenbuch des Handelsgerichtes* w tomie XI obejmującym lata 1841–1843 i w tomie XII obejmującym lata 1844–1846 podawane jest nazwisko Philipp von Kincel, natomiast w księdze *Taufregister* z 1840 r. przechowywanej w archiwum parafii Katholisches Propstteipfarramt Leipzig oraz w zespole akt *Polnische Emigranten* dotyczących 1846 roku dostępnych w Staatsarchiv Dresden stosowana jest forma Philipp Paul von Kincel. Z dokumentów zgromadzonych w Stadtarchiv Leipzig w zespole *Polizeiamt der Stadt Leipzig* i w Staatsarchiv Dresden (akta Ministerium des Innern) wynika, że urodził się 13 września 1777 r. i był doktorem nauk medycznych. Łączyły go bliskie stosunki z lipską rodziną Cichoriusów i rodziną Petit, z której pochodziła żona Jana Nepomucena Bobrowicza. Był też ojcem chrzestnym jego pierworodnego syna.

Nazwisko Cichorius należało w czasach współczesnych Bobrowiczowi do bardzo popularnych w Lipsku. W księgach meldunkowych urzędu policji tego miasta 12 osób spośród 25 o tym nazwisku urodziło się w pierwszych trzydziestu latach XIX w. Lipskie księgi adresowe wymieniały Augusta Cichoriusa – zakrystianina w kościele św. Piotra, Ludwika – zakrystianina w kościele św. Tomasza, Fryderyka – zakrystianina w Neukirche i S. R. Cichoriusa – listonosza¹¹. Z rodziną Petit bliskie stosunki łączyły Carla Friedricha Cichoriusa, kupca lipskiego, a zarazem męża Johanne Christiane Cichorius. Znajomość z nimi utrzymywał również Johann Gottlob Cichorius – kramarz. On to był ojcem chrzestnym małej Fryderyki Wiktorii Petit urodzonej w 1815 r., przyszłej żony Jana Nepomucena Bobrowicza. Natomiast w 1841 i 1844 r. J. Ch. Cichorius, będąc już wdową po kupcu i obywatelu Lipska, Karolu Fryderyku, pełniła rolę świadka przy chrzcie dwóch z czterech córek Bobrowicza, a kupiec Julius Cichorius był świadkiem przy chrzcie jednego z czterech synów Bobrowicza. Zatem osoby będące pierwszymi właścicielami Księgarni

¹¹ Stadtarchiv Leipzig, *Polizeiamt der Stadt Leipzig* nr 50, k. 27a–28b; *Leipziger Adressbuch für das Jahr 1841*, s. 61.

Zagranicznej były bardzo blisko związane z lipską rodziną polskiego emigranta. Philipp von Kincel był jej właścicielem od 21 lutego 1842 r. do 19 grudnia 1844 r., natomiast w posiadaniu J. Ch. Cichorius była od 20 grudnia 1844 r. do 21 czerwca 1848 r. Księgarnia stała się własnością Bobrowicza dopiero 22 czerwca 1848 r., a więc po sześciu latach sprawowania przez niego funkcji dyrektora i pełnomocnika.

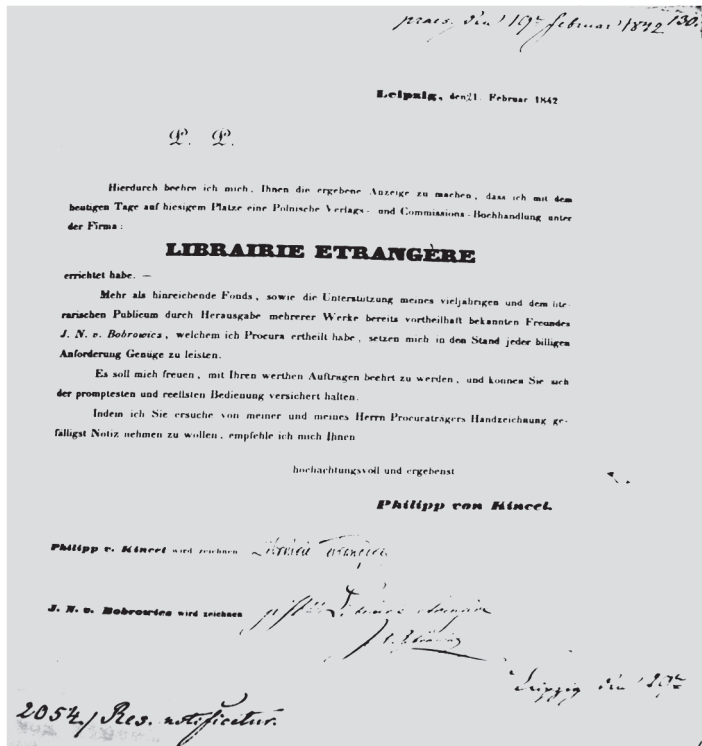
Nr. in d. B.	Nach- und Vorname	Geburts Ort	Ein- trags- Jahr	Wohnort	Pöfliche Berufsart	Weges von Leipzig oder Tod
	Cichorius	Leipzig	1799			
	Cichoriusin	Leipzig	1798			
	Cichoriusin	Leipzig	1823			
	Cichoriusin	Leipzig	1825			
	Cichoriusin	Leipzig	1826			
	Cichorius	Leipzig	1799			

Fot. 1. Wykaz personalny rodziny Cichorius w lipskich księgach meldunkowych Urzędu Policji; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

W Stadtarchiv Leipzig Rat der Stadt Leipzig w zespołach dokumentów nazwanych *Firmenbuch des Handelsgericht* oraz *Handlungsformen* znajduje się oryginał pisma stwierdzającego powstanie nowego przedsiębiorstwa o nazwie *Librairie étrangère*. Dokument ten wystawiony był początkowo na dzień 1 lutego 1842 r. W monografii poświęconej Janowi Nepomucenowi Bobrowiczowi podaje, że formalności z zatwierdzeniem pisma przez radę Sądu Handlowego trwały dłużej,

[...] o czym świadczy m.in. adnotacja z 19 lutego naniesiona na ten dokument oraz przerobienie daty ustalającej zatwierdzenie firmy z 1 na 21 lutego 1842 roku. Przesunięcie terminu oficjalnego powołania do życia firmy *Librairie étrangère* wyniknęło z powodu niedostarczenia przez Bobrowicza do sekretariatu Sądu Handlowego odpowiedniego okólnika i niezłożenia na aktach wyraźnego podpisu. Formalności tych dopełnił Bobro-

wicz dopiero 19 lutego, stąd wzięta się na wspomnianym dokumencie adnotacja z tą właśnie datą¹².

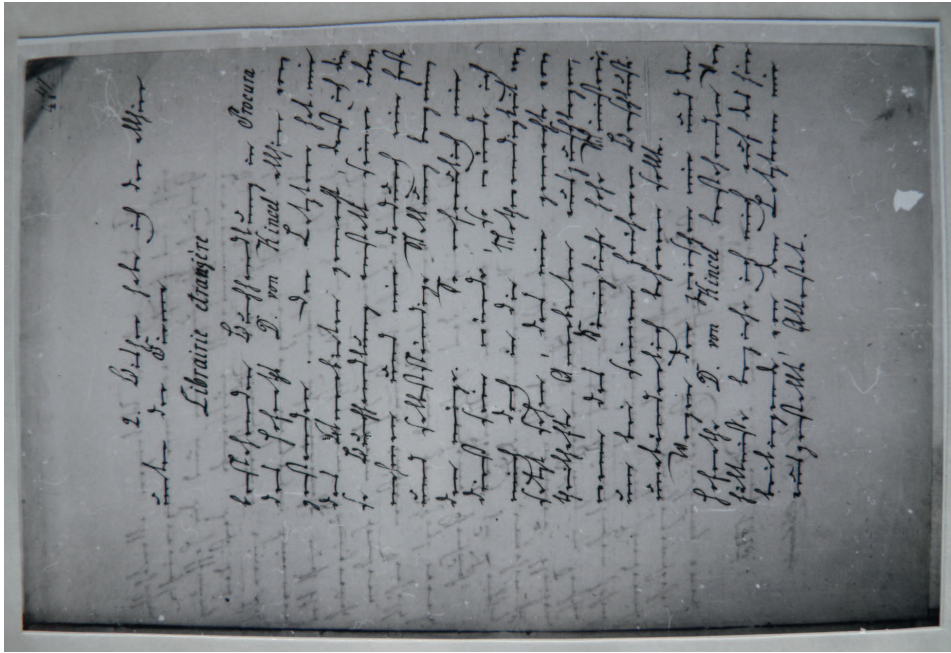
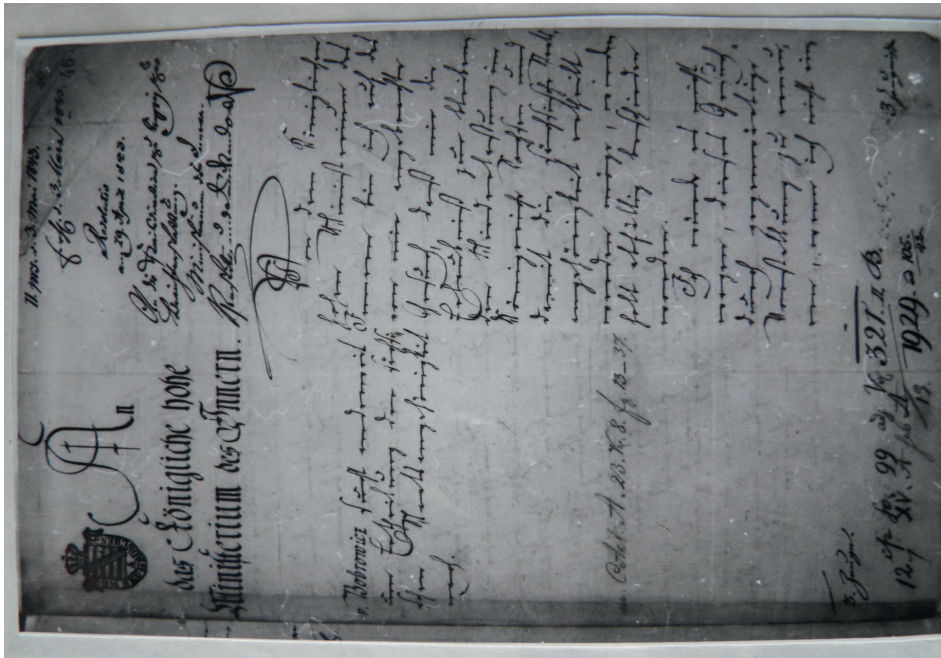

Fot. 2. Akt powołania do życia firmy Librairie étrangère z 21 lutego 1842 r.; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

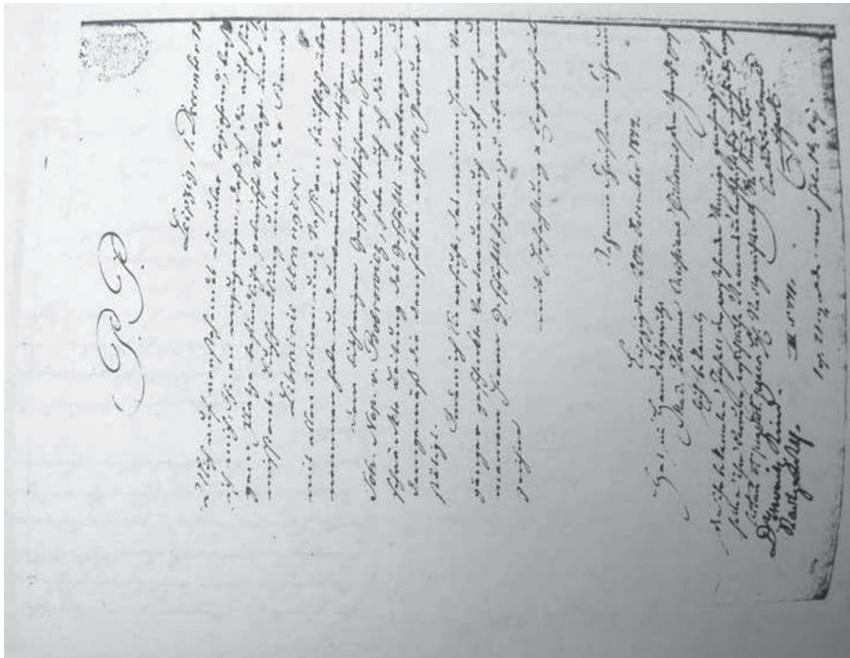
Ważnym dokumentem w historii Księgarni Zagranicznej jest akt jej sprzedaży przez Philippa von Kincel wdowie Johanne Christiane Cichorius, która spełniała wszystkie wymagania stawiane właścicielom prywatnych przedsiębiorstw przez lipski Sąd Handlowy. Jednym z takich wymagań było posiadanie obywatelstwa miasta Lipska, a takie Jan Nepomucen Bobrowicz otrzymał dopiero w 1848 r. Stąd, aby utworzyć własną firmę i ją rozwijać, musiał do tego czasu korzystać z podstawionych ludzi, którzy spełniali wymagane warunki. Dokument ten pochodzi z 1 grudnia 1844 r. i skierowany został przez Philippa von Kincel do rady lipskiego Sądu Handlowego. Zawiadamiał w nim, że „Polskie Wydawnictwo i Księgarnia Komisowa, znana pod nazwą Librairie étrangère, została przygotowana, uwzględniając wszystkie aktywa i pasywa, do nabycia przez panią J. Ch. Cichorius i że tym samym nastąpi zmiana praw własności”¹³.

¹² H. Batorowska, *Jan Nepomucen Bobrowicz...*, op. cit., s. 75–76.

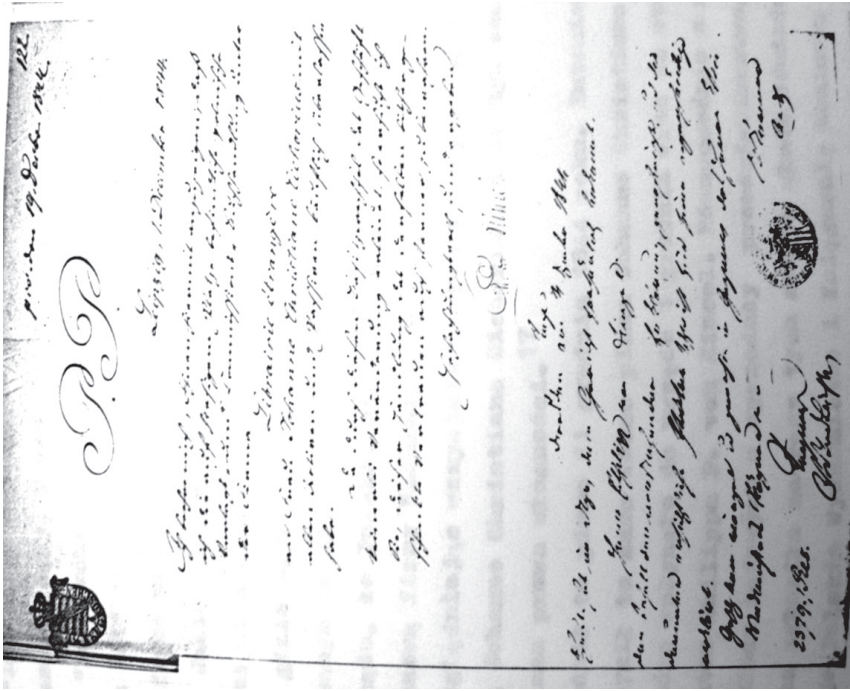
¹³ Ibidem, s. 77.

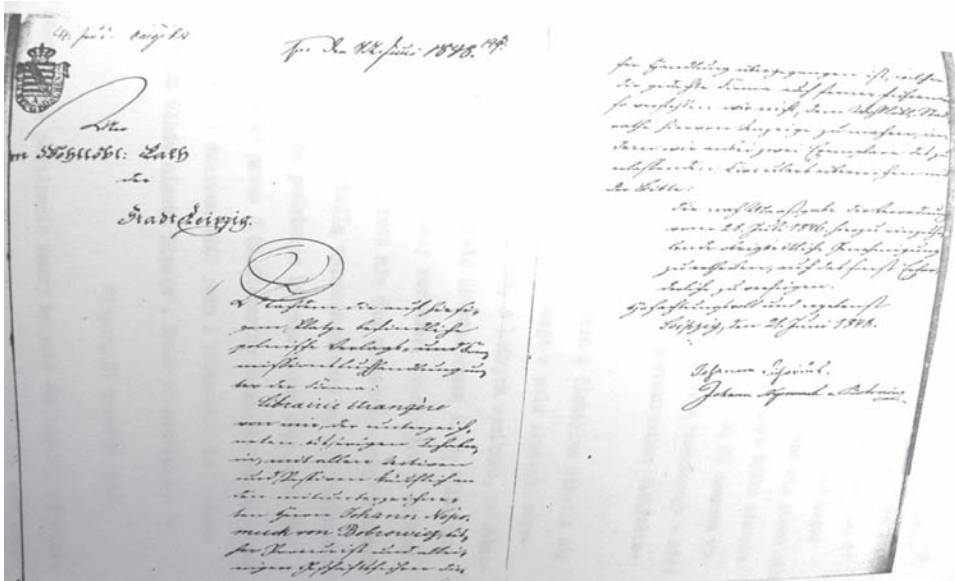
Fot. 3-4. Podanie Jana Nepomucena Bobrowicza z 2 marca 1843 r. dotyczące możliwości przejęcia firmy Librairie étrangère, s. 1-2; oryginał w Staatsarchiv w Dreźnie

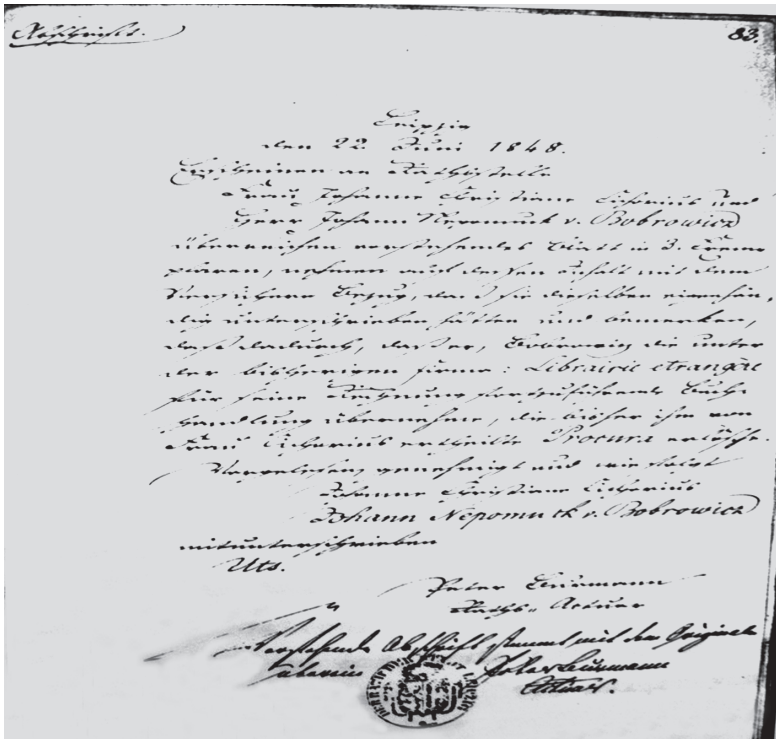
Fot. 6. Dokument mówiący o przekazaniu przez Johanne Christiane Cichorius Janowi Nepomucenowi Bobrowiczowi pełnomocnictwa w sprawach kierownictwa firmą Librairie étrangère z 20 grudnia 1844 r.; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

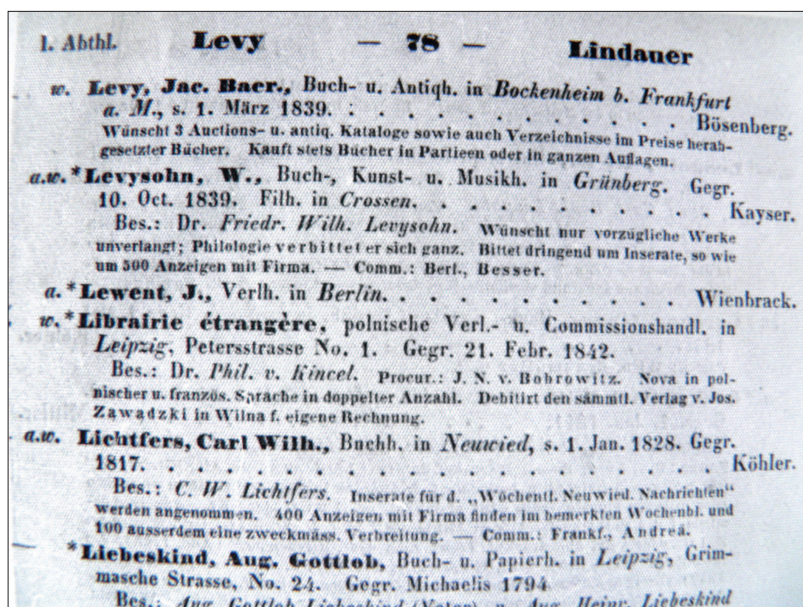
Fot. 5. Akt przekazania firmy Librairie étrangère przez Philippa von Kincel Johanne Christiane Cichorius z 1 grudnia 1844 r.; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

Fot. 7. Akt przekazania firmy Librairie étrangère przez Johanne Christiane Cichorius Janowi Nepomucenowi Bobrowiczowi z 21 czerwca 1848 r.; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

Fot. 8. Odpis aktu nabycia firmy Librairie étrangère przez Jana Nepomucena Bobrowicza z 22 czerwca 1848 r.; oryginał w Stadtarchiv w Lipsku

Fot. 9–10. *Allgemeines Adressbuch für Deutschen Buchhandel den Antiquar-, Musikalien-, Kunst- und Landkarten-Handel und verwandte Geschäftszweige*. Lipsk 1843. Strona tytułowa i s. 78 z informacją o firmie Librairie étrangère. Ze zbiorów Deutsche Bücherei w Lipsku

Na temat właścicieli firmy *Librairie étrangère* i przekazywania jej w kolejne ręce, dat lokalizacji pod wskazanym adresem, zakresu świadczonych usług informację można czerpać także z wydawanych co roku miejskich ksiąg adresowych Lipska i Drezna oraz z ksiąg adresowych niemieckich firm handlujących książkami, sztuką, mapami, produktami muzycznymi, w tym nutami oraz przedmiotami antykwarycznymi. Wiele w nich nieścisłości, ale stanowią niejednokrotnie jedyne źródło wiedzy o losach różnych przedsiębiorstw handlowych. Taką niezastąpioną publikacją jest ukazująca się w XIX w. w oficynie Ottona Augusta Schulza w Lipsku *Allgemeines Adressbuch für den Deutschen Buchhandel den Antiquar-, Musikalien-, Kunst- und Landkarten-Handel und verwandte Geschäftszweige*. Ostatnia informacja o istnieniu Księgarni Zagranicznej, ale bez podania adresu firmy, pochodzi z *Leipziger Adress-Buch für das Jahr 1873* i zamieszczono ją w dziale „Leipziger Buch und Musikhandlungen”.

Selected archival documents from the years 1842–1848 concerning the establishment of the *Librairie étrangère* in Leipzig

Abstract

The article refers to the research that was carried out about 25 years ago and focused on the life as well as the publishing and book-selling activity of Jan Nepomucen Bobrowicz, a participant of the November Uprising who spent his whole adult life on emigration in Leipzig and Dresden. The author of the article refers to archival materials pertinent to *Librairie étrangère* used in the book titled: *Jan Nepomucen Bobrowicz polski wydawca i księgarz w Saksonii w czasach Wielkiej Emigracji (Jan Nepomucen Bobrowicz – Polish publisher and bookseller in Saxony in the time of the Great Emigration)* and some unpublished facts that appeared in a PhD dissertation with the same title. The author draws attention to a publication by Jan Oberbek who has been promoting J. N. Bobrowicz in the music circles for years, being fascinated with his guitar compositions and virtuoso play thanks to which master Bobrowicz earned himself the name of a Chopin of the guitar. The article also points to the necessity of continuing the research in order to find answers to numerous questions posed in the author's book that have been only scarcely answered by Jan Oberbek.

Key words: *Librairie étrangère* in Leipzig, Jan Nepomucen Bobrowicz, publishing movement in the 19th century, Great Emigration, Jan Oberbek